

Criticism and Compassion

Communal Responsibility

Nitzavim

1. Talmud Bavli, Megillah 31b

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתמנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה

2. Tosfos, Megillah 31b

קללות שבת"כ קודם עצרת ושבתמנה תורה קודם ראש השנה - שאלו בבית המדרש של רבינו נסים למה מחלקים פרשת נצבים וילך לשנים כשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות בלא יוה"כ ואין מחלקין מטות ומסעי שארכות יותר והשיב לפי שבאתם נצבים יש קללות שקלל ישראל ורוצה לסיימם קודם ר"ה

3. Devarim 29:28

הַנִּסְתַּרְתָּ לִיקוּק אֱלֹהֵינוּ וְהַנְגַלְתָּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

4. Rashi, ad loc.

הנסתרת לה' אלהינו - ואם תאמרו מה בידינו לעשות, אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד, שנאמר (פסוק יז) פן יש בכם אישא וגו', ואחר כך (פסוק כא) וראו את מכות הארץ ההיא, והלא אין אדם יודע טמונותיו של חברו, אין אני מעניש אתכם על הנסתרות, שהן לה' אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות, לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם יענשו את הרבים. נקוד על לנו ולבנינו, לדרוש, שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה:

The Importance of Rebuke

5. Vayikra 19:17

יט, יג לא-תעשק את-רעך, ולא תגזל; לא-תליון פעלת שכיר, אהד-עד-בקר. **יט, יד** לא-תקלל חרש--ולפני עור, לא תתן מכשל; ויראת מאלקיך, אני ה'. **יט, טו** לא-תעשו עול, במשפט--לא-תשא פני-דל, ולא תהדר פני גדול: בצדק, תשפט עמיתך. **יט, טז** לא-תלך רכיל בעמיתך, לא תעמד על-דם רעך: אני, ה'. **יט, יז** לא-תשנא את-אחידך, בלבבך; **הוֹכַח** **תוֹכִיחַ אֶת-עַמִּיתְךָ**, ולא-תשא עליו חטא. **יט, יח** לא-תקם ולא-תטר את-בני עמך, ואהבת לרעך כמוך: אני, ה'

6. Ramban, ad loc.

... ויאמר הכתוב, אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחו מדוע ככה עשית עמדי, ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו...

7. Rashi, ad loc.

ולא תשא עליו חטא – לא תלצין את פניו כרצונו:

8. Klei Yakar, ad loc.

ולפי שנאמר ולא תשא עליו חטא מכלל שאם לא תוכיחו אז יהיה חטאו נשוא עליך וזה לפי שכל ישראל ערבים זה בעד זה, והמלוה לחבירו ונותן לו ערב בזמן שהערב רואה שהלוה מפזר ממונו הוא מוכיחו מיראת הערבות פן יצטרך לשלם בעבורו, כך הערבות של כל ישראל גורם התוכחה ואם אינו מקבלה אזי נקי הוא ממנו כי אין שורת הדין נתן שיסבול אחד בעד חבירו שאינו ברשותו, אך בדבר זה לבד נעשו ישראל ערבים שבזמן שיש בידו למחות ואינו מוחה אז דין הוא שיתפס בעבורו וישא עליו חטאו אם לא יוכיחו. משל משלו בזה במי שקודח בספינה תחתיו צעקו עליו כל אנשי הספינה מה זו אתה עושה, השיב להם הלא תחתי אני קודח אמרו לו אם יכנסו המים תחתך אז תטבע הספינה מכל וכל

The Extent

9. Talmud Bavli, Erchin 16b

יד: ופניו משתנין. שוכיחנו כרצונו להלצין פניו: קיסם. כלומר עון קטן שבידך זה יכול לומר לו עול אתה עון גדול שבידך הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים: שידע להוכיח. דרך כבוד שלא יהו פניו משתנין: קובל עליו. כשהייתי רואה בו דבר גנאי: תוכחה לשמה. לשם שמים: וענוה שלא לשמה. שעושה עולו עניו שאינו רוצה להוכיחו ואותה ענוה שלא לשם שמים הוא אלא שלא ישנאו: דאמר מר. במסכת עבודה זרה בפ"ק (דף כ:) ענוה גדולה מכולן דכתיב יען משח אותי לנשר ענוהים לנשר חסידים לא נאמר: אמר ליה רבי חייל. לשמואל חזי מר דקא מצער ידו לן רב הונא שמכה ומובט אחתי: כי נפק. חייל בר רב אמר ליה רב הונא לשמואל להכי מצערנא ליה דהכי והכי עבדי דברים מנגוים והיינו ענוה שלא לשמה דלא אמר ליה צפניו ואלא צפניו סיפר בגנותו: עד היכן. אדם חייב להוכיח את חבירו: עד הכאה. עד שיקצוף זה ויכה את המוכיח: עד קללה. שיקלל את המוכיח (א): יחננו הוכיח לנשאל עד שקצף שאל:

א"שבלב הכתוב מדבר מנין לרואה בחבירו דבר מנוגה שחייב להוכיחו שנאמר הוכח תוכיח הוכיחו ולא קבל מנין שיהזור ויוכיחו תלמוד לומר תוכיח מכל מקום יכול אפי' משתנים פניו ת"ל לא תשא עליו חטא תניא א"ר טרפון (תמיהני) אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך אמר לו טול קורה מבין עיניך אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש ברוד הזה שידע להוכיח ואמר רבי יוחנן בן גורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן ע" (שמעון ברבי) וכל שכן שהוספתי בו אהבה לקיים מה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך בעא מיניה רבי יהודה בריה דר' שמעון תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה הי מינייהו עדיפא אמר ליה ולא מודית דענוה לשמה עדיפא דאמר מר ענוה גדולה מכולם שלא לשמה נמי עדיפא דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה היכי דמי תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה כי הא דרב הונא וחייל בר רב הוו יתבי קמיה דשמואל אמר ליה חייל בר רב חזי מר דקא מצער לי קביל עליה דתו לא מצער ליה בתר דנפיק אמר ליה הכי והכי קא עביד אמר ליה אמאי לא אמרת ליה באנפיה אמר ליה חס לי דליכסוף זרעיה דרב על ידי עד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ורבי יוחנן אמר עד נויפה כתנאי רבי אלעזר אמר עד הכאה רבי יהושע אמר עד קללה

10. Talmud Bavli, Gittin 56a

אזל אמר ליה לקיסר: מרדו בך יהודאי! א"ל: מי יימר? א"ל: שדר להו קורבנא, חזית אי מקרבין ליה. אזל שדר בידיה עגלא תלתא. בהדי דקאתי שדא ביה מומא בניב שפתים, ואמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדין הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא. סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו רבי זכריה בן אבוקולס, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח! סבור למיקטליה, דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה, יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרג! אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו.

11. Talmud Bavli, Bava Metzia 31a

אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא: ואימא דהוכח - חדא זימנא, תוכיח - תרי זמני? - אמר ליה: הוכח - אפילו מאה פעמים משמע, תוכיח - אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין - תלמוד לומר הוכח תוכיח, מכל מקום.

Receiving Rebuke

12. Talmud Bavli, Tamid 28a

תניא, רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם - יאהב את התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם - נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר +משלי כ"ד+ ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. ויש אומרים: יחזיק באמונה - יתירה, שנאמר +תהלים קא+ עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי וגו'.

The Bounds

13. Talmud Bavli, Yevamos 65b

ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע.

14. Rashi, ad loc.

לומר דבר הנשמע – דכתיב (ויקרא יט) הוכח תוכיח להוכיח מי שמקבל הימנו.

15. Talmud Bavli, Shabbos 55a

אע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר דא"ר אחא בר' חנינא מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב יויאמר ה' אליו עכור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו' א"ל הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה ועל מצחם של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה לפניו רבש"ע היה בידם למחות ולא מיחו אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם (אמר) לפניו רבש"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי והיינו דכתיב יזקן

16. Talmud Bavli, Beitzta 30a

אמר ליה רבא בר רב חנין לאביי: תנן, אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין, והאידינא דקא חזינן דעבדן הכי, ולא אמרינן להו ולא מידי? - אמר ליה: ולטעמך, הא דאמר רבה לא ליתבי איניש אפומא דלחיא דלמא מגדר ליה חפץ ואתי לאתויי (ארבע אמות ברשות הרבים), והא הני נשי דשקלן חצבייהו ואזלן ויתבן אפומא דמבואה, ולא אמרינן להו ולא מידי? אלא, הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. הכא נמי - הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והני מילי - בדרבנן, אבל בדאורייתא - לא. ולא היא, לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא, ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי.

Fine Tuning

Explicit in the Torah or Not

17. Chidushei HaRashba, Beitzta 30a

...ועוד דבכי האי ודאי אמרינן להו ומחינן בידיהו דע"כ לא אמרו אלא במה שאינו מבואר מן התורה אלא אתי מדרשא כי הכא דדרשינן תוספות (או) מערב עד ערב תענו את נפשתיכם והא לא משמע להו לאינישי וקיל להו ושוגגין ולא מזידין אבל אלו אכלן משחשכה אמרינן ומחינן ומרטינן, אלא עד שחשכה גרסינן וכן פרש"י ז"ל, [וא"ת] מאי קא עבדי ומאי אמרי' להו דהא מוסיפין קצת דא"א דאוכלין עד שחשכה ממש דהא א"א לצמצם וכיון שכן כבר הוסיפו קצת. ונראה מכאן דתוספת עיניו של יוה"כ יש לו שיעור ולא ידעין ליה.

Doubt about Effectiveness

18. Tosfos, Shabbos 55a

ואע"ג דלא מקבלי לובחינהו מר. היינו היכא דספק אי מקבלי כדאמר בסמוך לפנייהם מי גלוי אכל היכא דודאי לא מקבלי הנח להם מוטב שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין כדאמרינן בהמניא כדי יין וכיזה דף ל. ושם) ובפרק שואל (לקמן דף קמח:) גבי תוספת יוה"כ:

19. R. Chaim Paltiel, Vayikra 19:17

והא דאמ' הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין ה"מ היכא דאינו יודע אם יקבלו ממנו אם לאו אז הוכח תוכיח וכן אמ' במסכת ביצה דהא תוספת יום הכיפורים דאורייתא והני נשי אכלו ושתו עד חשיכה ולא מתרינן בהו משום דלא מקבלו מינן.

Public or Private

20. Nimukei Yosef

נמוקי יוסף הבא על יבמותו פרק ששי יבמות

42

שיעור משני השלום: דבר הנשטע. למי שמקבל מנה דכתיב הוכח תוכיח ואפי' מנה פנמיים אכל למי שאיט מקבל מנה (ג) ומונה שלא להוכיחו והקשו ז"ל מהא דאמרינן במסכת ערכין (דף סה) שחייב להוכיח עד שיכע או יקלנו. התם ביוהד אכל לריבים לא והא דאמרינן במסכת שבת (דף נה) לוכחינהו מר להני דבי ריש גולהא ואמר לא מקבלי מינאי ואמרינן אפילו הכי לוכחינהו מר התם הוא שלא הוכיחם כלל אלא שהיה מכיר בהם שלא יסמנו ומשום דלולי יסמנו או משום שלא יהיה להם פתחון פה היה חייב להוכיח לפחות פעם אחת:

Halacha

21. Shulchan Aruch, OC 508:1-2

סעיף א

אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות שצריך להוסיף מחול על הקודש; ותוספת זה אין לו שיעור, אלא קודם בין השמשות, שזמנו אלף ות"ק אמה קודם הלילה, צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה.

סעיף ב

נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין ממחין בידן כדי שלא תבוא לעשות בזדון. הגה: וה"ה בכל דבר איסור אמרינן: מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין; ודוקא שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא דאורייתא; * אבל אם ב מפורש בתורה, מוחין בידן (ר"ן דביצה ורא"ש בשם העיטור) ואם יודע שאין דבריו נשמעין, לא יאמר ברבים להוכיח, רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שידע שלא ישמעו אליו; אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו. (ר"ן ס"פ הבע"י).

Examples in Halacha Today

22. Igros Moshe, OC II:36

אגרות איו"ח - חלק ב משה

סימן לו

אם יש להכריז קודם תקיעות שאסור להפסיק בדבר ער גמר דמעומד בכיהכ"נ שלא יקבלו

ובדבר להכריז קודם תקיעות שאסור להפסיק בדבר עד אחר תקיעות דמעומד בבית הכנסת שמתפללים הרבה אנשים פשוטים שידע שלא ישמעו להזכיר ויפסיקו שאחד אמר שיותר טוב שלא יכריזו כדי שיהיו שוגגין ולא מזידין. ומע"כ טען דכי בשביל חשש זה לא ילמדו להעולם שום דינים שנאמר בהו מוטב שיהיו שוגגים. הנה הא דבשביל מוטב שיהיו שוגגין א"צ לומר להו דוקא בידע בדאי שלא יקבלו כדאיתא בתוס' ביב דף ס' וברא"ש ביצה דף ל'. ולדידהו אין לומר ולא קשה איך נמנע מללמד להם דכיון שדאי לא יקיימו אף שכשידעו שאסור הרי אין תועלת מזה למוד להם. אבל כשלא ברור שלא יקבלו דאי מחוייבים למחות בהם וכ"ש ללמד שלא בשעת מעשה. ונראה פשוט שכשכאדם ללמד דאי מלמדיו לו כל דבר כפי הדין אף בברור שלא יקבלו ואין להורות שלא כדיון בשביל זה שלא יקיימו. ודק כשאין שואלים ממנו אין לנו בעצמנו לומר שיהו רק מדין מתאה וליכא באופן זה מסעם שיהיו שוגגין ולא מזידין. וכן נראה פשוט שאם יש שם גם מי שיקבלו צריך לומר להם שאסור אף שידע שאיזה מהם לא יקבלו ויהיו מזידין. דבשביל קלקול אלו שיעברו במזיד ויענשו כמזיד אין לקלקל אלו שיקבלו שהרי כשלא יודיעם יעברו בשוגג שהוא ג"כ איסור וקלקול. ולכן בביהכ"נ שאפשר יש גם אלו שאין יודעין שאסור להפסיק ויעברו בשוגג וכשיכריזו שאסור להפסיק יקבלו ולא יפסיקו צריך להכריז, אם אין יכולים להודיע להספק מקבלים ביחוד. ואם ידע שאין שם מי שיקבל, או שיכלים להודיע להספק מקבלים ביחוד אין להכריז.

What about Today?

23. Ritvah, Beitza 30a

ידידו מברכו כגו שמה. משה פיינשטיין

והעיד הריטב"א ז"ל בשם רב גדול מאשכנזים שהעיד בשם רבותיו הצרפתים ובכללם ר"י והר"ם מרוטנבורק שלא נאמרו דברים הללו אלא לדורותם אבל בדור הזה שמקילין בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה [1]אפילו בדרבנן מחינן וקנסינן להו עד דלא לעברו לא בשוגג ולא במזיד ושכן הוא במדרש ירושלמי. והדבר נראה לי נכון. ועוד איכא

למימר דאפילו לדידהו דלא מחי היינו דוקא בדקים לן בגווייהו דלא מקבלי. אבל אי מספקא לן אי מקבלי אם לא ודאי מחינן.

24. Biur Halacha, 508

אבל אם מפורש בתורה וכו' - דבר זה הוא מדברי העיטור... ודע דלכאורה יש להקשות ע"ז מסוגיא דשבת ... ואפ"ה משמע בגמרא דאם היה ברור שלא ישמעו לא היו נענשים אלא די"ל דזהו רק לענין עונש אבל לענין מ"ע דהוכחה מחויב בכל גווני וכן הוא באמת דעת הר"א ממיץ המובא בסמ"ג וסמ"ק והעתיקם המ"א. והסמ"ג בעצמו משמע שם **דוא סובר דהיכא שברור לו שלא יקבל אינו מחויב להוכיחו** ... ודע דמסתברא דמה שפסק הרמ"א דבדבר המפורש בתורה חייב למחות דוקא שהוא באקראי אבל אלו הפורקי עול לגמרי כגון מחלל שבת בפרהסיא או אוכל נבילות להכעיס כבר יצא מכלל עמיתך ואינו מחויב להוכיחו וכן איתא בתנא דא"ר פי"ח הוכח תוכיח את עמיתך ועמיתך שהוא אוהבך ושהוא עמך בתורה ומצות אתה חייב להוכיח אותו אבל לרשע שהוא שונאך אין אתה חייב להוכיח אותו והעתיק זה הגר"א בקיצור באדרת אליהו ע"ש ולענין אוכל נבילות לתיאבון או מחלל שבת שלא בפרהסיא יש לעיין בדבר:

25. Chazon Ish, Yoreh Deah, 2:16

חזון איש 4' 31' 2:16

תראה נחין דין שרידין אלל זמן. שכענחתו יד גליה כמו זמן
... שכיו נפיש מלח ומשמש נח קול ידוקי כדור חמה
כענכה פרטיה כגלחיה: לפני כל וכופרין אזו הוא כנלחוח
מיוחדות: כענייה היגר לחלוח וכפקרות, ולזו כיב ציפור
רביש גדו: כל פולס שככל ידו כי כדהח כדור מניח פורעניות
לכולם ומניח דבר וחמד ורענ בשולם, אבל זמן ככמלס שגכרה
כאמונה מן דלח כעס: אן כמעשה כדורב גדר כפרלס הלא
כוכפח כפרלס זוכי כפויכס כמעשה כשחכה ואלמות חיו וכיון
שכל כלמנו: לתקן חין כדן טכג כעכש שאין זו היקון וכליו
לכחזיר: כעצוהיה אהבב ולכמחודס עקן אורכ כמה שדינו
ענמת.

רבי ישראל מאיר הכהן בעל "החפץ חיים" מביא בסוף ספרו "אהבת חסד" את דברי ה"מרגניתא טבא" שאת מחברו ר' יהונתן וואלינער מגדיר הח"ח: "הגאון האמיתי, הצדיק המפורסם בדור שלפנינו בין חכמי ישראל לגאון תפארת ישראל, וקדוש ה' בהתמדת לימודו ומעשיו הנוראים". ושם באות י"ז כתב:

"להשתדל בטובת חבירו, ולרדוף אחר השלום. ולהזהר מלאו דלא תשנא, אף ברשע גמור יש איסור לדעת מהר"ם מלובלין לשנאותו כ"ו שלא הוכיחו. ואין בדור הזה מי שיודע להוכיח שמא אם היה לו מוכיח היה מקבל, וטבעו הרע גרם לו. וכל שכן שאסור לקלל, רק יבקש רחמים עליו שיעזרוהו ה' על התשובה שלימה. ולא יכנה שם לחבירו ולא יקראהו בכנוי שכינהו אחרים".

באגרות ראי"ה (בסוף אגרת רס"ו) כותב הראי"ה קוק זצ"ל: "...הערה אחת מוסיפים, כי כל השנאות כולן וחומרי דיניהן הנם נאמרים רק במי שכבר ברי לנו שקיימנו בו מצות תוכחה. וכאשר אין לנו בדור הזה ולא בכמה דורות שלפנינו, על פי עדות רבי עקיבא, מי שיודע להוכיח. על כן נפל פותא בבירא (עיין רש"י שבת ס"ו ב') וכל ההלכות הגוטות לרוגז ושנאת אחים, נעשות הן כפרשת בן סורר ומורה, עיר הנדחת ובית המנוגע, למ"ד לא היו ולא עתידין להיות, ונכתבו משום דרוש וקבל שכר. והשכר של הדרישה גדול הוא מאד, כי הוא המלח המעמיד צביון הטוב ע"י תגבורת שנאת הרע בכל ענפיו, וכיון שהוא עשה באורח לימודי את פעולתו, אינו מניח בפועל לרשע משחית באמת להשתרש כלל ועיקר".

ח אַל-תּוֹכַח לַץ, פְּן-
יִשְׂנָאֲךָ; הוֹכַח לְחָכָם,
וַיֵּאֱהָבֶךָ.
8 Reprove not a scorner, lest he hate thee; reprove a wise man, and he will love thee.